DOI: 10.31548/hspedagog15(2).2024.124-131
УДК 378.013.42:364.6-43:355.09

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ ІЗ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ І ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ

Ірина СОПІВНИК, доктор педагогічних наук, завідувач
кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: sopivnyk_i@nubip.edu.ua
https://orcid.org/0000-0003-1187-6211

Анотація. *У статті подано результати онлайн опитування здобувачів НУБіП України щодо усвідомлення студентами закладу вищої освіти проблем та потреб військовослужбовців. До опитування залучено 585 респондентів, із числа здобувачів денної форми навчання. Результати опитування свідчать, що більшість студентів у своєму близькому оточенні мають військовослужбовців/ветеранів/часників бойових дій. На думку студентів військовослужбовці/учасники бойових дій/ветерани найчастіше стикаються із психологічними проблемами спровокованими участю у бойових діях. У військовослужбовців/ учасників бойових дій, що навчаються, найпоширенішими проблемами є: неможливість поєднувати навчання зі службою в ЗСУ; неповага з боку оточуючих; психологічні порушення, пов'язані з війною; не розуміння та не прийняття оточуючими; труднощі з адаптацією до цивільного життя. На переконання студентів вирішувати проблеми військовослужбовців/ учасників бойових дій, що навчаються повинні: Міністерство освіти і науки України; ректор; проректори; громадські і благодійні організації та ін. Аналіз навчальних планів підготовки здобувачів спеціальності 231 «Соціальна робота» засвідчив, що лише на кількох програмах передбачений освітній компонент, що безпосередньо готує до психосоціальної роботи із військовослужбовцями і членами їх сімей, а саме: «Соціально-психологічне консультування військових та їх сімей» (6 кредитів, бакалаврський рівень, Національний університет біоресурсів і природокористування України); «Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей» (3 кредити, бакалаврський рівень, Волинський національний університет імені Лесі Українки); «Військова соціальна робота» (3 кредити, магістерський рівень, Києво-Могилянська академія).*

Ключові слова*. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери, соціальна робота із військовослужбовцями, психосоціальна підтримка сімей військовослужбовців, актуалізація професійної підготовки.*

Актуальність (Introduction). В умовах десятирічного вторгнення російських військ на територію України, зростає актуальність дослідження проблематики професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи із військовослужбовцями і членами їх сімей. Сьогодні у ЗСУ налічується більше мільйона військовослужбовців, які разом із своїми сім'ями потребують психосоціальної підтримки і допомоги. Основними суб'єктами такої підтримки є фахівці центрів соціальних служб та реабілітаційних центрів (соціальні працівники, соціальні педагоги, фахівці соціальної роботи, соціальні менеджери, психологи, реабілітологи). Оскільки психосоціальна підтримка потрібна уже сьогодні, а також у найближчому і віддаленому майбутньому, тому існує гостра потреба системного навчання відповідних фахівців, як у процесі формальної, так і неформальної та інформальної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У вітчизняних наукових дослідженнях в останні роки проблемі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до

© Сопівник І.

психосоціальної підтримки та супроводу військовослужбовців висвітлено окремі аспекти, зокрема: реабілітація військовослужбовців у системі соціальних служб (Бриндіков Ю.) [1]; необхідність підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями (Дуля А.) [2]; соціально-педагогічна адаптація військовослужбовців засобами соціально-психологічного тренінгу (Логвінова О., Рассказова О.) [3, 4]; особливості соціально-психологічної допомоги дітям учасників бойових дій (Паламарчук О., Чухрій К.) [5]; етичний аспект реабілітаційної роботи з військовослужбовцями, учасниками бойових дій у центрах соціальних служб (Турбан В.) [6] та ін.

Мета (Purpose). Мета статті полягає у дослідженні усвідомлення студентами закладу вищої освіти проблем та потреб військовослужбовців, а також аналіз навчальних планів підготовки фахівців спеціальності 231 «Соціальна робота» щодо психосоціального супроводу військовослужбовців і членів їх сімей.

Методи (Methods). Онлайн-анкетування здобувачів вищої освіти для дослідження усвідомлення студентів проблем та потреб військовослужбовців. Контент-аналіз – застосовувався для вивчення навчальних планів та освітніх програм підготовки майбутніх соціальних працівників/фахівців із соціальної роботи до психосоціального супроводу військовослужбовців і членів їх сімей.

Результати (Results). У процесі дослідної роботи проведено Онлайн-анкетування серед здобувачів вищої освіти Національного університету біоресурсів і природокористування України. В опитуванні взяли участь 585 респондентів із різних спеціальностей (у тому числі 88 студентів спеціальності «Соціальна робота») та усіх курсів навчання (1-4 бакалаврського рівня, та магістерського рівня) денної форми здобуття освіти. Період опитування 13-29 квітня 2024 року.

Результати опитування свідчать, що 65,5% студентів у своєму оточенні мають військовослужбовців/учасників бойових дій (див. Рис. 1)

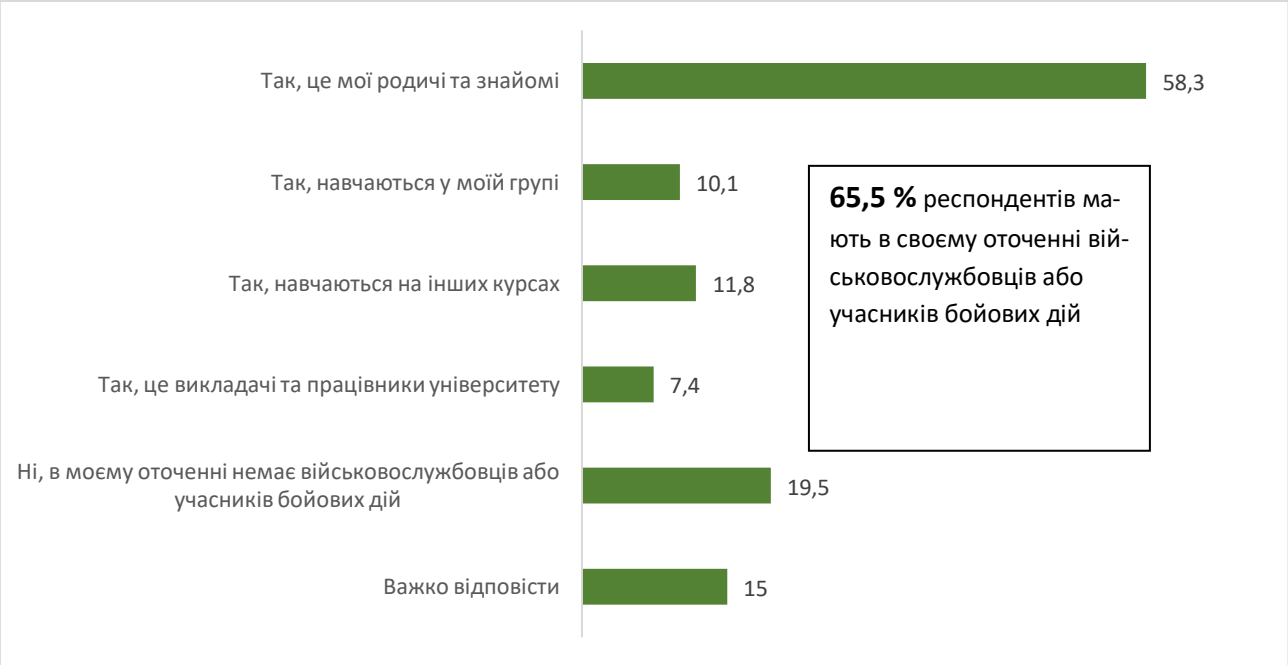

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання «Чи є у вашому оточенні військовослужбовці, учасники бойових дій?» , % (N=585)

На думку студентів військовослужбовці/учасники бойових дій найчастіше стикаються із такими проблемами як: психологічні проблеми спровоковані участю у бойових діях (58,8%); необхідність отримання психологічної допомоги (51,3%); недостатній розмір соціальних виплат та допомоги від держави (41,2%) (див. Рис. 2).

Рис. 2. Проблеми, з якими найчастіше стикаються військовослужбовці та учасники бойових дій, на думку студентів, % (N=585)

Примітка: респондент міг обрати декілька варіантів відповідей, тому сума відповідей не дорівнює 100%.

65% респондентів відзначили, що їм не відомо чи виникають проблеми у військовослужбовців та учасників бойових дій, які навчаються у НУБіП України, у той час як 9,2% вказали, що такі труднощі виникають (див. Рис.3).

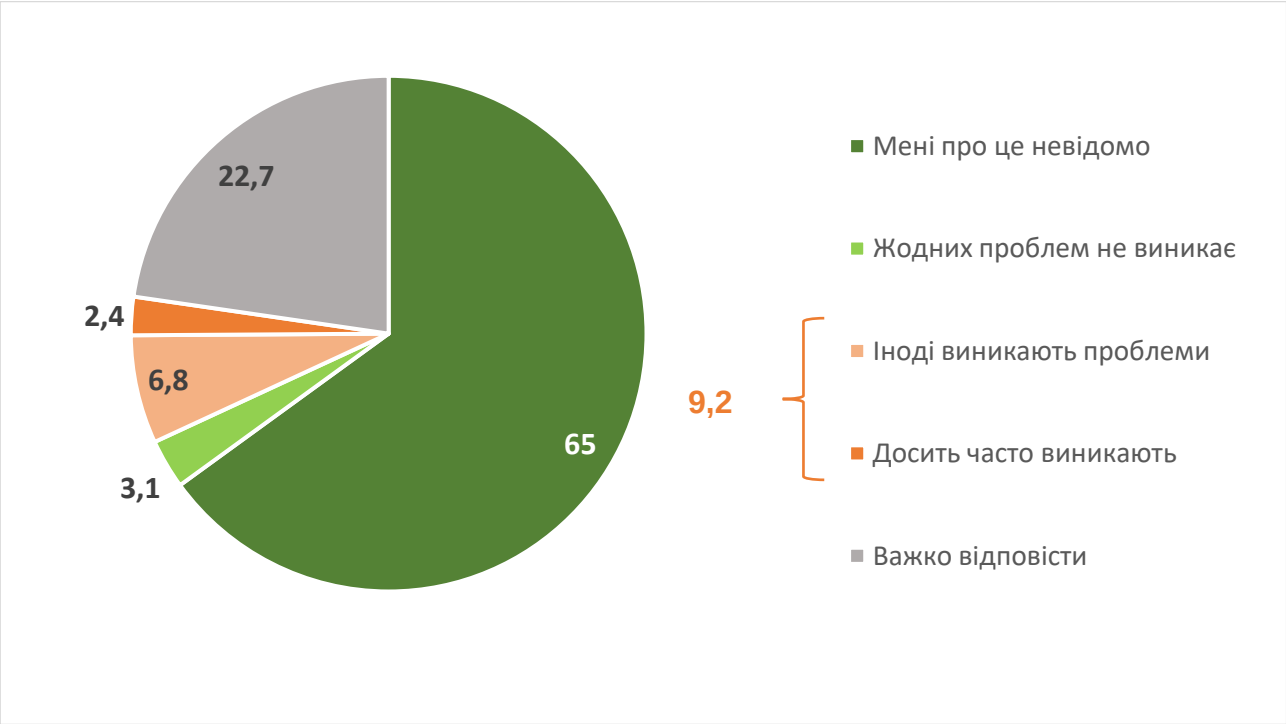

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання «Чи виникають проблеми у військовослужбовців та учасників бойових дій, які навчаються у НУБіП?», % (N=585)

Вивчення думок студентів щодо проблем, які виникають у військовослужбовців та учасників бойових дій, що навчаються у НУБіП свідчать про найпоширеніші із них: неможливість поєднувати навчання зі службою в ЗСУ, продовжувати навчання (24,4%); неповага з боку оточуючих (20%); психологічні порушення, пов'язані з війною (11,1%); не розуміння та не прийняття оточуючими (11,1%); труднощі з адаптацією до цивільного життя (8,9%); нестача або відсутність коштів (8,9%) (див. Табл. 1). При цьому значний відсоток респондентів (40%) відзначили, що їм важко відповісти на це запитання (див. Таблицю 1).

Таблиця 1.

Проблеми, які виникають у військовослужбовців та учасників бойових дій, які навчаються у НУБіП, *% серед тих, хто вважає, що у військовослужбовців та учасників бойових дій, які навчаються у НУБіП, виникають певні проблеми, N=45*

	Серед усіх, N=45	За статтю	
		Чоловіки, N=13	Жінки, N=23
З оформленням документів	6,7	7,7	6,3
Неповага з боку оточуючих	20,0	23,1	18,8
Психологічні порушення, пов'язані з війною	11,1	15,4	9,4
Неможливість поєднувати навчання зі службою в ЗСУ, продовжувати навчання	24,4	30,8	21,9

Не розуміння та не прийняття оточуючими	11,1	7,7	12,5
Труднощі з адаптацією до цивільного життя	8,9	0,0	12,5
Нестача або відсутність коштів	8,9	0,0	12,5
Проблемні стосунки з сім'єю	4,4	0,0	6,3
Труднощі в отриманні соціальних послуг	4,4	7,7	3,1
Не знаю, важко відповісти	*40,0*	*46,2*	*37,5*

Примітка: респондент міг обрати декілька варіантів відповідей, тому сума відповідей не дорівнює 100%.

Цікавим є розподіл відповідей респондентів на запитання «Хто має вирішувати проблеми військовослужбовці, учасників бойових дій, ветеранів війни в НУБіП?»: Міністерство освіти і науки України (54,4%); ректор (53,7%); проректори (39,5%); громадські і благодійні організації (39,5%); міжнародні організації (29,6%) (див. Рис. 4)

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання «Хто має вирішувати проблеми військовослужбовці, учасники бойових дій, ветерани війни в НУБіП?», % (N=585)

Примітка: респондент міг обрати декілька варіантів відповідей, тому сума відповідей не дорівнює 100%.

Із метою дослідження включення до навчальних планів підготовки фахівців із спеціальності 231 «Соціальна робота» окремих освітніх компонентів щодо підготовки до роботи із військовослужбовцями і членами їх застосовано метод контент-аналізу. Результати свідчать, що окремі освітні компоненти підготовки до роботи із військовослужбовцями і членами їх сімей у більшості навчальних планів із 231 спеціальності «Соціальна робота» не включені. Проте, є досвід на окремих програмах

підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи із військовослужбовцями і членами їх сімей [7-9] (див. Табл 2).

Таблиця 2

Результати аналізу навчальних планів підготовки фахівців із спеціальності 231 «Соціальна робота» щодо наявності окремого освітнього компоненту підготовки до роботи із військовослужбовцями і членами їх сімей

Заклад освіти	Освітня програма	Освітній компонент	Кредити
Волинський національний університет імені Лесі Українки	«Соціальна робота. Соціальна педагогіка», першого бакалаврського рівня вищої освіти	Обов'язковий ОК: «Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей»	3 кредити
Національний університет біоресурсів і природокористування України	«Соціальна робота», першого бакалаврського рівня вищої освіти	Вибірковий ОК: «Соціально-психологічне консультування військових та їх сімей»	6 кредитів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»	«Соціальна робота», другого магістерського рівня вищої освіти	Вибірковий ОК: «Військова соціальна робота»	3 кредити

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, результати опитування свідчать, що більшість студентів у своєму близькому оточенні мають військовослужбовців/ветеранів/часників бойових дій. На думку студентів військовослужбовці/учасники бойових дій/ветерани найчастіше стикаються із психологічними проблемами спровокованими участю у бойових діях. У військовослужбовців/ учасників бойових дій, що навчаються, найпоширенішими проблемами є: неможливість поєднувати навчання зі службою в ЗСУ; неповага з боку оточуючих; психологічні порушення, пов'язані з війною; не розуміння та не прийняття оточуючими; труднощі з адаптацією до цивільного життя. На переконання студентів вирішувати проблеми військовослужбовців/ учасників бойових дій, що навчаються повинні: Міністерство освіти і науки України; ректор; проректори; громадські і благодійні організації та ін. Аналіз навчальних планів підготовки здобувачів спеціальності 231 «Соціальна робота» свідчить, що лише на кількох програмах передбачений освітній компонент, що безпосередньо готує до психосоціальної роботи із військовослужбовцями і членами їх сімей, а саме: «Соціально-психологічне консультування військових та їх сімей» (6 кредитів, бакалаврський рівень, Національний університет біоресурсів і природокористування України); «Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей» (3 кредити, бакалаврський рівень, Волинський національний університет імені Лесі Українки); «Військова соціальна робота» (3 кредити, магістерський рівень, Києво-Могилянська академія).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕ

1. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій у системі соціальних служб : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.

1. Дуля А. Підготовка майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 27, том 2. С. 193-198.

2. Логвінова О. Г. Соціально-педагогічна адаптація військовослужбовців, які повернулися з зони АТО, засобами соціально-психологічного тренінгу. *SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний зб. наук. праць із соціології та соціальної роботи*. 2018. № 7. С. 74–78.

3. Логвінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на Сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта.* Вип. 2(7). С. 61-71.

4. Паламарчук О. М., Чухрій К. Л. До проблеми соціально-психологічної допомоги дітям учасників бойових дій в умовах антитерористичної операції. Молодий вчений : наук. журнал. № 8 (48) 2017. С. 171–175.

5. Турбан В. В. Реабілітаційна робота з військовослужбовцями, учасниками бойових дій у центрах соціальних служб: етичний аспект. *Творча спадщина Г. С. Костюка: історія та сучасність.* 2018. С. 346–345.

6. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю – 231 «Соціальна робота» Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2023. URL: https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2023-12/%D0%9E%D0%9F%D0%9F%20%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%202023%20%D0%91%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%9B%D0%90%D0%92%D0%A0_0.pdf [дата звернення 24.03.2024].

7. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю – 231 «Соціальна робота» Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2023. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u284/231_socialna_robota_6.pdf [дата звернення 24.03.2024].

8. Освітньо-наукова програма «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю – 231 «Соціальна робота» Києво-Могилянської академії. 2023. URL: https://www.ukma.edu.ua/ects/index.php/foz/171-mp/mpsr [дата звернення 24.03.2024].

REFERENCES:

1. Bryndikov, Yu. L. (2018). Teoriia ta praktyka reabilitatsii viiskovosluzhbovtsiv uchasnykiv boiovykh dii u systemi sotsialnykh sluzhb: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.05. Khmelnytskyi. 559.

2. Dulia, A. (2020). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do zdiisnennia sotsialnoi roboty z viiskovosluzhbovtsiamy ta yikh simiamy. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 27(2), 193-198.

3. Lohvinova, O. H. (2018). Sotsialno-pedahohichna adaptatsiia viiskovosluzhbovtsiv, yaki povernulysia z zony ATO, zasobamy sotsialno-psykholohichnoho treninhu. SOCIOPROSTIR: Mizhdystsyplinarnyi elektronnyi zb. nauk. prats iz sotsiolohii ta sotsialnoi roboty, (7), 74-78.

4. Lohvinova, O., & Rasskazova, O. (2018). Sotsialna robota z viiskovosluzhbovtsiamy ta yikhniamy simiamy v umovakh tryvaloho konfliktu na Skhodi Ukrainy. Sotsialna robota ta sotsialna osvita, 2(7), 61-71.

5. Palamarchuk, O. M., & Chukhrii, K. L. (2017). Do problemy sotsialno-

psykholohichnoi dopomohy ditiam uchasnykiv boiovykh dii v umovakh anty-terorystychnoi operatsii. Molodyi vchenyi: Nauk. zhurnal, (8)48, 171-175.

6. Turban, V. V. (2018). Reabilitatsiina robota z viiskovosluzhbovtsiamy, uchasnykamy boiovykh dii u tsentrakh sotsialnykh sluzhb: etychnyi aspekt. Tvorcha spadshchyna H. S. Kostiuka: Istoriia ta suchasnist, 346-345.

7. Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. (2023). Osvitnio-profesiina prohrama «Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu – 231 «Sotsialna robota». https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2023-12/%D0%9E%D0%9F%D0%9F%20%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%202023%20%D0%91%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%9B%D0%90%D0%92%D0%A0_0.pdf

8. Natsionalnyi universytet bioreusrsiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. (2023). Osvitnio-profesiina prohrama «Sotsialna robota» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu – 231 «Sotsialna robota». https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u284/231_socialna_robota_6.pdf

9. Kyiv-Mohylianska akademiia. (2023). Osvitno-naukova prohrama «Sotsialna robota» druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu – 231 «Sotsialna robota». https://www.ukma.edu.ua/ects/index.php/foz/171-mp/mpsr

ACTUALIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE SOCIAL WORKERS TO WORK WITH MILITARY PERSONNEL AND THEIR FAMILIES

Iryna SOPIVNYK

Abstract. *The article presents the results of an online survey conducted among students of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (NULES) regarding their awareness of the problems and needs of military personnel. The survey involved 585 respondents, all of whom were full-time students. The survey results indicate that the majority of students have military personnel/veterans/combatants in their close circle. According to the students, military personnel/combatants/veterans most often face psychological problems provoked by participation in combat operations. The most common problems for military personnel/combatants who are studying include the inability to combine education with service in the Armed Forces of Ukraine; lack of respect from others; psychological issues related to the war; lack of understanding and acceptance by others; and difficulties in adapting to civilian life. According to the students, the problems faced by military personnel/combatants who are studying should be addressed by the Ministry of Education and Science of Ukraine; the university rector; vice-rectors; public and charitable organizations, among others. An analysis of the curricula for students majoring in specialty 231 «Social Work» showed that only a few programs include an educational component that directly prepares them for psychosocial work with military personnel and their families, namely: «Socio-Psychological Counseling for Military Personnel and Their Families» (6 credits, bachelor's level, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine); «Social Work with Military Personnel and Their Families» (3 credits, bachelor's level, Lesya Ukrainka Volyn National University); «Military Social Work» (3 credits, master's level, National University of Kyiv-Mohyla Academy).*

Keywords: *Professional training of social sector specialists, social work with military personnel, psychosocial support for military families, updating professional training.*

© Сопівник І.